

Тема: Надир-шагъ щуцахъ виххизави.

Х1адурана:Малаалиева Х И.

Цебехун малъараб такрар гъаби .

(щиб асаралда жаниса росарал раг1аби гъал кколел)

1)ДАГЪИСТАНАЛДА БУГО ЦО К1УДИЯБ САЛУЛ БАЙДАН,ГЪЕБ БАЙДАНАЛЪУЛ БАКЪУЛЪ БУГО
ЦО ГАМАЧ1. ГЪЕБ РЕЛЪЛЪУНА,БУРТИНАГИ РЕТ1УН,Т1АГЪУРГИ ЛЪУН,Ч1АРАВ
ЧИЯСДА....(ГАНЧ1ИЛ ВАС)

2)...ИНСУЛ ДУЕ ЩВАРАБ ЩУНУСАБГО Г1И,

ЩУ-ЩУ ККУН БИКЪИЛА,МУН ГЪЕНИВ ТЕЛА!

ЭБЕЛАЛЪУЛ ЩВАРАБ РОСДА ЦЕБЕ ХУР,

Г1УРХЪАЛ Ч1ВАН КЪОТ1ИЛА,МУН ВАХЪИЛАРО!(КЪУРУЛЪ ХУТ1АРАВ Г1АЛИ)

3)..-ВАЙ ,АЛЛАГЪ ,ДИР АЛЛАГЪ,ДИР ГЪАГАБ БЕТ1ЕР,

ДИЕ ГУРЕБАНИ ДУЦА ГЪАБ КЪУРАБ.

МАЦ1АЛ ГЪАРУРАЗУЛ МАЦ1АЛ РАХЪАГИ,

МАЦ1ИД БОЖАРАВ ДИР БЕТ1ЕР БАКЪВАЙГИ.(МУГ1РУЗУЛ Г1АЛИ)

(инсанасул бищун квешаб г1амал бугътан лъей , мац1ихъанлъи сабаблъун хъизан
балагъалде т1амиялъул-щиб коч1олъ бицунеб бук1араб?

4)ВАЛЛАГЪ ИНЕВ,ЭБЕЛ,ДУН АХ1АРАЛЪУВ,

Х1ИНКЪУНИЛАН ККЕЛА ДУН ГЪЕВ ХАНАСДА.

ТАЛЛАГЪ ВАХИНА ДУН,ВАЦАЛ ХУНЗАХЪЕ.

НУЦАЛ ЧИ ВАТАНИ,ЧАРЛЪУГЕ АБЕ!(ХОЧБАР)

Лагълъиялде данде эркенлъи ц1унун, халкъалъ гъабураб къеркъеялъул бицунеб буго
коч1олъ

5)ПАТ1ИМАЛ ГЪУНАРАЛЪ, БАГЪАДУРЛЪИЯЛЪ

БИХЪИНАЛ ГЪАРУНА Г1ОДОР КЪУЛИЗЕ,

ЧОДА Т1АДАГЪЛЪИЯЛЪ,БАХ1АРЧИЛЪИЯЛЪ

ЧАНГИ ВАС ГЪАВУНА ГЪЕЛЪ ПАНАЛЪИЗЕ.(ПАРТУ ПАТИМА)

(Ц1ияб тема байбихылалде , дица биччала нужее видеоролик,гьелдалъун нужеда бич1ч1ине ккола сундул х1акъалъул нилъеца жакъа бицине бугебали.

презентация-"надир шах щущахъ виххизави"-ролик

-кинаб лъугъа-бахъин рак1алде щвараб нужеда?

Жакъасеб дарсил тема:Надир-шагъ щущахъ виххизави- халкъияб кеч1

Дарсил мурад:

1)Лъай къеялъл: "Надир-шах щущахъ виххизави"-абураб халкъияб коч1ол х1акъалъул баян г1ат1ид гъаби. Бит1ун ва чвахун ц1алиялъл даража борхизаби. Нек1сияб ва гъанжесеб г1умруялъл шарт1ал дандеккун, х1асил гъабизе лъималазда малъи

2)Лъай цебет1езабиялъл: Г1адатаб анализалъл кумекалдалълун ц1алдохъаби жидерго пикру загъир гъабизе ругъун гъари, гьелъл кьуч1алда кицаби -абияздасан пайдаги босун гъезул г1акълу бег1ери.

3)Тарбия къеялъл: Маг1арулазул Ват1аналде бугеб рокъи, лебаллъи, тарихияб рагъл гъез бихъизабураб бах1арчилъиялъл ,миллатазул гъунки ва цолъи кидаго бук1араблъи бич1ч1изабизе .

Дарсил алатал: эпосиял куч1дузул т1ехъ,презентация,халкъияб коч1ол ва бакъназул диск.

Эпиграф "Шах г1адалълун ватани, Дагъистаналъл халкъазде данде рагъ гъабизе виччан те"

(18г1.къажаразул кици)

Цин гъеб кеч1 ц1алилелде рач1а рак1алде щвезабилан

1)"Шагъ г1адалълун ватани, Дагъистаналъл халкъалде данде рагъде виччан те"-абурал раг1абаздалълун щиб къиса байбихъулеб бугеб?

-Г1андалал

2)Лъица хъвараб Г1андалал аб къиса? Киса гъев ?

-Мух1амад Хуршиловас,гъавуна Гъуниб регионалъл Сугъралъ росулъ.

3)Г1андалалилан щиб регионалъл г1адамазде цебе абулеб бук1араб?

-Гъуниб регионалъл .

Къисаялда жаниб цониги багъадурасул ц1ар рак1алда бугищ?

Гьонодаса Залим(ГЪЕСул х1акъалъулъ бицине)Гъев асирлъуде ккун вуго ,шагъасул вазирзабаз г1азаб къуниги х1елараб раг1и ун гъеч1о гъесул к1алдиса къват1ибе,ццин бахъарал гъез багъадурасул г1ундулг и мег1ерги къот1ун буго. гъесул каранда ц1адулъ баг1аризабураб ч1оралъ моц1рол сурат бахъун буго, жалго кваналев бак1алде вачунев вук1ун вуго амма гъев сундуениги чучулев чи вук1ун гъеч1о,чармил рак1 бугеб бихъинчи вук1ун вуго.ахирги тушбабаз гъеб кврал х1ат1алги рухъун тумазул кьурулъан гъоркье рехун вуго.нахъисеб къоялъ гъазигъумекдерил росулъа чи т1аде ккун хвасар гъавун вуго. гъес жиндиего х1едул мег1арзукъалалги гъарун руго."Х1едумег1ер аб ток1ц1ар лъун буго гъесда,ругънада т1аде ц1ам щвалаанилан бицен буго гъес, ц1идасанги ун вуго шахгун вагъизе, цо рагъулъ 15-20 къажарас сверун ккведал асирлъуде ине бокъч1ого , живго жинцаго ч1ван бах1арчияб хвел босун буго гъев багъадурас.

Анлъкилищ(бицен буго Гъидалъа Хочбарилги гъесулги гъудуЛъи бук1арабилан, гъев вук1ун вуго бах1арчилъиялъул ц1ар араб унго унгояв маг1арул бихъинчи.

Мег1ер к1ич1арав Чупалав-гъесул ц1ар т1олго Аваристаналдаго кутакалда т1ибит1ун бук1ана, 20 соналъ вагъана гъев тушбабзде данде, цо нухалъ тушбабигу рагъулеб мехалъ Чупаласул васасул к1алдиб щун буго гулла,.Васасул бидуца белъараб гъумер бихъараб мехалъ , ч1амун къват1ибе туйилан аб буго гъес.

Гочоса Г1амир, Херав Х1асан ва ц.

4)Щиб г1амал- хасияталъул чаг1илъун гъаб къисаялда цере ч1олел ругелцересел умумул?

Гъезулъ бук1ана ях!,бук1ана чилъи,лебаллъи,нилъер к1удияб талих1 буго гъезул наслуялъул рати, нилъеда киданиги рак1алдаса ине бегъуларо гъел.Гъезул ирс босарал васалги ясалги ругин нижиан ч1ух1ун рук1ине ккола,гъезда релълъарал лъугъине жигар бахъизе ккола , гъелъие тавпикъ кьеги нуже...

"Надир-шах щущахъ виххизави"

Ц1иял раг1аби:

Хорасан-Ираналъул цо вилаят(район)

Къандагъар-Афганистаналда бугеб к1удияб шагъар

Шираз -Ираналъул югалда бугеб шагъар

Килат-Белуджистаналъул шагъар

Гъамадан-ираналъул халкъ

Магъриб-бакът1ерхъул рахъ

Машрикъ-бакъбаккул рахъ

Гъолода , гъолодисел-нек1о аваразул Ц1ороб бук1араб к1удияб росува гьелъул
г1адамал,гъанже гъениб ч1ваднал хут1ун руго.

Хиц1иб-сугъулдерил цо мегъалда ц1ар

Агиласул х1уриб-сугъулдерил цо ракъалда ц1ар

Хунзахъа ДАЙТИЛАЛ- тухумалда ц1ар

Гъазизаби-гъазаватчаг1и,гъазаваталда хварал

Огъузилал-хунздерил цо тухумалда ц1ар

Г1анада байдан-Ч1охъ ва Ругъжаб росабазда гъоркъоб бугеб расалъиялда ц1ар

топхана-артиллерия

чадирал-палатки

ашрафи-нек1о Ираналда хъвадулеб бук1араб г1арац

Г1ахъалчаг1и

Тагъмас-Надиршагъасда маг1арулаз лъураб ц1ар

Ибрагъи-хан-Надир шагъасул вац,зулмучи.Ц1оралъул халкъалъ ч1варав

Сурхай-Гъумекдерил ханасул ц1ар

Нуцал-Мух1амадмирзал вас,Хундерил хан

алапа-мухъ,харж.

г1ак1а-штраф

чарамул хвалчен-сталь кинжал

болч1ор-газаргъо,г1ужда ч1ор реч1ч1улеб бак1алда гъабулеб рагъул расанди

къаргъа г1агилу-лъималаз х1алеб рагъулаб расанди

х1ебул раг1аллъи-нек1о сугъулдерил г1олохъабич1орбут1алъ реч1ч1изе унел рук1араб
бак1.

к1алкъолал-къвак1арал ,къо х1ехъолел

къолдаби-кольчуга

чадир-палатка

хъирмал(мач1у)-кремневка (старинное кремневое ружье)

фиктарал-рагъухъабаз рагъулаго цере кколел хъалхъанал(щит)

ягъзият-гулла-хер жаниб лъолеб алат(порох)

"Надир-шагъ щущахъ виххизави"- абураб кеч1 ролазде бикъун ц1алила, муг1алималъ байбихъила ц1ализе ,хут1араз т1ад балагъун ххал квела(Магъущ,нуцал, надир-шагъ, сурхай-хан)

Г!адатаб анализ

"Надир -шах щущахъ виххизави" гъеб ккола эпосияб кеч1. Коч1ол жанр -къалул, къалул х1акъалъулъ ругел куч1дузулъ бицунеб бук1уна нилъер умумуз къват1иса рач1арал рик1к1ен г1емерал тушбабигун ват1ан ц1унулаго гъарурал рагъазул х1акъалъулъ. Коч1ол тема ккола-Дагъистаналъул миллатазул вацлъи, гъунки ва цолъи.

Аслияв тушман вук1ана Надир шагъ.Гъев ГЪАВУНА 1688 СОНАЛЪ ИРАНАЛЪУЛ ХОРАСАН АБУРАБ ШАГЪАРАЛДА, ГЪЕВ ВУК1УН ВУГО ТУРКМЕНАВ,ГЪЕСУЛ ЭМЕН ВУК1УН ВУГО Ц1ОКО-КЪЕХЪ КЪАЧ1АЛЕВ ЧИ. Х1АКЪИКЪАТАЛДАГИ г1емерал УЛКАБИ КВЕРДЕ РОСАРАВ ХЪАМАЛЧИ ВУК1АНА ГЪЕВ ,1736-37 С гъесул кверщаликъе ккана АРМЕНИЯ, АЗЕРБАЙДЖАН,ГРУЗИЯ,АФГЪАНИСТАН , ,БЕЛУДЖИСТАН, ИНДИЯЛЪУЛ ДЕЛИ ШАГЪАР. ДАГЪИСТАНАЛЪУЛ ЦО-ЦО РАКЪАЛ ИРАНАЛЪУЛ ШАГЪЛЪИЯЛДЕ ГЪОРЛЪЕ УНЕЛ РУК1АНИГИ,(дербент,табасаран)Т1УБАНГО ГЪЕБ КВЕРДЕ БОСИЗЕ БАЖАРИЧ1ОЛЪИЯЛЪ ЦЦИН БАХЪУН ВУК1АНА НАДИРИЛ. ХАСГО АВАРИСТАН МУК1УР ГЪАБИЗЕ БУГЕБ КЪАСДАЛЪ ГЪЕС 1741 ЦОНАЛЪ ЛЪАБАБИЗЕГИ САПАР БУХЪАНА ДАГЪИСТАНАЛДЕ ,АММА Т1АДЕ МАГ1АРУХЪЕ ШАГЪАСДА ВОРЧ1ИЗЕ К1ВЕЧ1О,1741 СОНАЛЪУЛ 21 СЕНТЯБРАЛДА Г1АНДАЛАЗУЛ РАКЪАЛДА МАГ1АРУЛАЗУЛ ЦОЛЪАРАЛ АСКАРАЗ ЩУЩАХЪ БИХХИЗАБУНАГЪЕСУЛ БО. Т1УБАНГО НАДИРИЛ БО ЩУЩАЗАБУРАБ РАГЪ ККУН БУГО МОХ1ОБ ВА Ч1ОХЪ РОСАБАЗДА АСК1ОБ БУГЕБ ХИЦ1ИБ АБУРАБ МАГЪИЛЪ.ГЪЕБ БУК1УН БУГО РАГЪ БАЙБИХЪУН К1ИАБИЛЕБ КЪО.КУМЕКАЛЪЕ Т1АДЕ ЩУН РУГО ХУНДЕРИЛ ХАНАС РИТ1АРАЛ РАГЪУХЪАБИ.ХИЦ1ИБ МАГЪИЛЪ КЪАЖАРАЗДА Т1АД БЕРГЪЕНЛЪИ БОСУН БУГО МАГ1АРУЛАЗ. ЧАНГИ БАХ1АРЧИ ВИЖАРАБ БАК1 БУГО МАГ1АРУЛ РАКЪ.ГЪЕБ ТАРИХИЯБ РАГЪУЛЪ БАХ1АРЧИЛЪИ БИХЪИЗАБУРАЗУЛ Ц1АРАЛГИ РАТУЛА НИЛЪЕДА ХАЛКЪИЯБ КОЧ1ОЛЪ.

Бахъинлъи гъурулеб гъалбац1 кинигин,

Гъерезе рук1ана дов Нурмух1амад

Махх къот1улеб чаран киннигин,

Къот1аризе вана дов Х1ажимуса.

Гъезулъ бук1ана ях!,бук1ана чилъи,лебаллъи,нилъер к1удияб талих1 буго гъезул наслуялъул рати, нилъеда киданиги рак1алдаса ине бегъуларо гъел.Гъезул ирс босарал васалги ясалги ругин нижилан ч1ух1ун рук1ине ккола,гъезда рельлъарал лъугъине жигар бахъизе ккола , гъелъие тавпикъ къеги нуже...

Сценка "Бищунго къуватаб ярагъ"

Автор:Г1емерал боялгун гъит1инаб Дагъистаналде т1аде к1анц1ана Ираналъул Шагъ-Надир. Гъесул мурад бук1ана т1олабго дунялалда кверщел гъабизе.Рух1улаго цере ратарал росабигун гъев Г1андалазул цо росулъее щвана.Гъеб росулъ вук1ана Зулпукъарилан ц1ар бугев цо гъит1инав вас ц1акъ гъесдаса ч1ух1арав к1удадаги вук1ана гъесул.Гъасда г1одов ч1арав к1удадаца Зулпукъарида гъикъана:

Зулпукъар:

-Щив кколев ,дах1адада ,Надир-шагъ?Щиб гъесие нилъедасан къвариг1ун бугеб?

К1удада:

-Надир-шагъ ккола,дир вас,чийр биялъ г1орц1улареб т1урараб гъой.Амма нилъеца гъелъул гажал гъурила.Биччанте гъесул г1емерал боялги рук1ине,лъик1аб ярагъги бук1ине.Нилъерги бугеб бокъарав тушманасдаса бергъунеб ярагъ!

Зулпукъар:

-Гъеб щиб ярагъ,дах1адада?

К1удада:

-Гъеб буго ,дир вас,нилъерго ракъалде,Ват1аналде бугеб рокъи!

Автор:Нахъисеб къоялъ Надир-шагъас жиндирго чапарзаби рит1ана росулъе,гъесие бокъун бук1ана рагъго гъабич1ого,маг1арулал кверде росизе.Киналго г1адамал годек1анир рак1арана.Гъел г1емераб мехалъ къацандана.Цо чапарас ишан гъабурабго,цо къажарав,мочол таргъаги гъежда ч1ван,росдал г1адамазде аск1овег1ан вач1ана.Цинги таргъа гъезда цебе рехана.Таргъиниса къват1ибе чвахун бач1ана мугъ.Цогигдал г1адамал щибго жо бич1ч1уларого хут1ана,амма Зулпукъарил к1удада ,цо балъголъи лъараб г1адин гъимана,цинги гъес абуна.

К1удада:

-Зулпукъар ,хехго рокъовеги ун,х1елеко бачун вач1а.

Автор:к1удадаца х1елеко таргъиниса къват1ибе чвахараб мочеде т1аде биччана.Х1елкицаги мугъ цо-цо ккун бищана.

Автор:Ццин бахъарал къажарал т1адруссана.Рокъове щведал васас к1удадада гъикъана.

Зулпукъар:

-Дах1адада,дол кѡажараз нужеда цебе мочол ц1ураб таргѡа щай рехараб?

К1удада:

-Кѡажаразе бокъун бук1ана жидер раѡухѡаби гѡеб таргъиниб мучг1анги г1емерал ругилан абизе.

Зулпукъар:

-Бич1ч1ана, х1елкица мугъ бищулеб г1адин, цо-цоккун гъуризе ругила нѡжер рик1к1ен г1емерал раѡухѡаби!Гѡеб гурищѡа ,дах1адада мочоде х1елеко биччаялъул маг1на?

Нилъер бищунго къуватаб ярагъги гѡеч1ищѡа,дах1адада?

К1удада:

-Буго дир вас, буго,кидаго рак1алдеги щѡа,ц1унизеге ц1уне гѡеб ярагъ. Дурго лъималазухъеге гѡеб къезе к1очон тоге!

(щиб ярагъ гѡеб кколеб?)

Ват1аналде бугеб рокъи

Киѡаби

Ват1ан хириясул хвел бук1унаро

Ват1ан тун арасе талих1 кьоларо

Ват1ан ц1унун хварав чи хабалъги ч1аго вук1уна

Бах1арчи цин хола,х1алихъат анц1ул хола

Ханжар ц1улал бугони г1ола,рак1 маххул бугони.

Хвалчада гурх1ел гѡеч1еб, гуллида берал гѡеч1ел

Бах1арчи кьалда хола,х1алихъат боснов хола

Тушманасе наку ч1вазег1ан, жиндирго кѡаданиб зани ч1вазе лъик1.

Ват1ан гѡеч1ев чи, чед гѡеч1еб таргѡа

Гъудул нусгоги дагъав,тушман цоги г1емерав

Басриябги ц1уне,ц1иябги лъа

ГЪУНИБ РАЙОНАЛДА,Хиц1иб маг1иль маг1арулаз къажаразда т1ад босараб бергьенлъиги к1одо гъабун 2004 сональ бан буго музей "Ват1ан".

6 июлалъул 2011 соналдаса нахъе 15 -сентябрь лъазабун буго ДАГЪИСТАНАЛЪУЛ ХАЛКЪАЛ ЦОЛЪИЯЛЪУЛ БАЙРАМЛЪУН.(ДЕНЬ ЕДИНСТВА НАРОДОВ ДАГЕСТАНА)

НАДИР ШАХ, ГЪЕСУЛ КВЕРЩАЛИКЪЕ ККАНА ТАБАСАРАНАЛЪУЛ,ХАЙДАКЪАЛЪУЛ ГЪЕДИНГО,БЕЛУДЖИСТАН ХИВАЯЛЪУЛ ВА БУХАРИЯЛЪУЛ ХАНЛЪАБИ,. ГЪЕБ ЗАМАНАЯЛДА ДАГЪИСТАНАЛЪУЛ ЦО-ЦО РАКЪАЛ ИРАНАЛЪУЛ ШАГЪЛЪИЯЛДЕ ГЪОРЛЪЕ УНЕЛ РУК1АНИГИ,Т1УБАНГО ГЪЕБ КВЕРДЕ БОСИЗЕ БАЖАРИЧ1ОЛЪИЯЛЪ ЦЦИН БАХЪУН ВУК1АНА НАДИР ШАГЪ. ХАСГО АВАРИСТАН МУК1УР ГЪАБИЗЕ БУГЕБ КЪАСДАЛЪ ГЪЕС 1741 ЦОНАЛЪ ЛЪАБАБИЗЕГИ САПАР БУХЪАНА ДАГЪИСТАНАЛДЕ.

АММА ГЪЕБ К1УДИЯБ РАГЪУЛАБ КЪУВАТАЛДА ДАНДЕ КЪЕРКЪЕЗЕ Г1УРАБ КЪОХ1ЕХЪЕЙГИ,БАХ1АРЧИЛЪИГИ,ЯХ1ГИ,ЧИЛЪИГИ,ЧАРАМУЛ КЪВАК1ИГИ БАТАНА МАГ1АРУЛАЗУЛ РАГЪУХЪАБАЗУЛЪ. Т1АДЕ КЪО ККАРАБ МЕХАЛЪ КИНАЛГО ЦОЛЪУН.МАГ1АРУЛАЗУЛ БАТ1И-БАТ1ИЯЛ РОСАБАЗУЛ,БАТ1И-БАТ1ИЯЛ ЖАМАГ1ТАЗУЛ БАХ1АРЧИЯЛ Г1ОЛОХЪАБАЗ КУМЕК ГЪАБУНАГ1АНДАЛАЗУЛ РАКЪАЛДА ТУШМАН ЩУЦАХЪ ВИХХИЗАВИЗЕ.

"Н-ШАХ ЩУЦАХЪ ВИХХИЗАВИ" АБУРАБ КОЧ1ОЛЪ РЕХСОН РУГО РАГЪУЛЪ Г1АХЪАЛЛЪАРАЛ РОСАБАЗУЛГИ ЖАМАГ1ТАЗУЛГИ

Ц1АРАЛ:ГЪИДАЛЪ,К1К1УЯДА,КЪАРАХЪ,Т1ЕЛЕКЪ,К1АРАТ1А,Г1АНДИБ,Ч1ОХЪ,КЪЕНСЕРУХЪ,

Видеоролик-рагъул х1акъалъулъ биччазе, цинги кеч1 ц1алила

"Надир-шагъ щуцахъ виххизави"- абураб кеч1 ролазде бикъун ц1алила, муг1алималъ байбихъила ц1ализе ,хут1араз т1ад балагъун ххал кквела(Магъущ,нуцал, надир-шагъ, сурхай-хан)